

ПОРТРЕТИ

Григорій Купріянович ДРЕМЛЮК — НАЙУСПІШНІШИЙ СОРГОВИК УКРАЇНИ 08.09.1936–18.09.2015

Мені випала честь написати спогади про вчителя, колегу — Григорія Купріяновича Дремлюка, колишнього головного наукового співробітника відділу селекції та насінництва кукурудзи Селекційно-генетичного інституту, доктора сільськогосподарських наук (1986), одного з провідних селекціонерів-сорговиків СРСР, а впродовж чверті сторіччя — і незалежної України.

Народився він 8 вересня 1936 р. у селі Товста Городищенського району Черкаської області. Закінчив Уманський сільськогосподарський інститут (1963). Працював на Івано-Франківській сільськогосподарській дослідній станції (1963–1967), у Молдавському науково-дослідному інституті польових культур, м. Бельці (1968–1971).

До Всесоюзного селекційно-генетичного інституту (тепер — Селекційно-генетичний інститут — Національний центр насіннезнавства та сортовивчення Національної академії аграрних наук України) Григорій Купріянович прийшов у грудні 1971 р. на посаду молодшого наукового співробітника відділу селекції та насінництва кормових і зернобобових культур. В установі і раніше займалися селекцією соргових культур, але тільки суданської трави та цукрового сорго. Зокрема, створені тут сорти суданської трави Одеська 25 та Чорноморка висівались у багатьох регіонах СРСР. Були здобутки й у виведенні сорго цукрового та сорго-суданкових гібридів. А от селекції сорго зернового практично не було, тому на цій важливій ділянці випало потрудитися саме Григорію Купріяновичу. І трудився він справді натхненно.

На час приїзду вченого до Одеси у культури сорго вже було відкрито цитоплазматичну чоловічу стерильність, і за кордоном створювали гібриди та впроваджували їх у виробництво. У колекції Всесоюзного інституту рослинництва, головного генетичного банку рослин Східної Європи, також зберігалися гібриди, стерильні лінії сорго, але були вони, як пра-

вило, пізньостиглі, з невеликою посухостійкістю та й характеризувалися невисокою стійкістю до вилягання. Намагання впровадити їх у виробництво завдало самій культурі чимало шкоди, тому що виробничники через одержаний негативний досвід від першої зустрічі із зерновим сорго ще довго не хотіли його сіяти, хоча вже й з'явилися перші сорти та гібриди з певною пристосованістю до місцевих умов вирощування.

Григорій Купріянович був людиною не лише великої наполегливості, а й з математичним розумом, то ж і до селекції зернового сорго поставився як до точної науки. Щонайперше, він систематизував зібрані попередниками колекційні зразки, запропонував їх класифікацію за фенотипом та генотипом. Це дало змогу значно скоротити обсяги роботи зі схрещування та випробування новостворюваних гібридів.

Новим етапом його досліджень стало визначення комбінаційної здатності ліній. Кожний селекціонер перехресно запилюваних культур розуміє, як важливо знати загальну та специфічну комбінаційну здатність батьківських компонентів і володіти математичними методами їхнього оцінювання. Розроблений ним метод визначення комбінаційної здатності при неповних схемах схрещувань сьогодні дозволяє заощаджувати велику кількість часу та коштів у селекційній роботі.

Наслідком теоретичних розробок стало створення сортів зернового сорго Горизонт і Сатурн, які у 1982 та 1984 рр. були занесені до Державного реєстру сортів рослин і набули значного поширення: за даними Центрального статистичного управління вони займали 80 % усіх посівних площ, що були зайняті культурою сорго в СРСР. А сорт Сатурн залишався національним стандартом для сорго майже до наших днів.

Підтвердженням розробленого вченим нового способу селекції сорго (1978 р. — авторське свідоцтво № 651758) стало занесення до Реєстру в 1984 р. синтетичного сорту сорго цукрового Ювілейний, з високим рівнем самовідновлювального гетерозису, який вирізнявся не лише високим урожаєм зеленої маси, але і підвищеною часткою у ній зерна. Наукові розробки Г. К. Дремлюка були покладені в основу нових підходів у селекційній роботі з сорго у багатьох селекцентах, сприяли підвищенню її ефективності.

Розроблені вченим прийоми аналізу комбінаційної здатності за даними неповних контрольованих схрещувань увійшли до «Комплексу програм Agrobase Generation 2», розробленого фірмою «Agronomic» (Канада). З опублікуванням зазначеного «Комплексу» селекціонери усього світу, котрі працюють з перехресно запилюваними культурами за гетерозисною селекцією, мають можливість вивчати будь-яку кількість батьківських форм у різних наборах, використовуючи при цьому всю відому інформацію про поведінку вихідного матеріалу.

Значним етапом у творчій діяльності Григорія Купріяновича стало створення нової круп'яної культури — соризу (сорго рисозерного), для чого було використано широке різноманіття сорго. Підтвердженням

наукових здобутків вченого є зміна структури Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, в якому тепер окремо значаться: сорго звичайне, сориз, сорго цукрове, сорго суданське, сорго-суданкові гібриди та сорго віникове. Всі ці види, за виключенням соризу, містять у зерні значну кількість таніну, і тільки сориз можливо вживати при виготовленні їжі без остраху погіршити смакові якості продукту.

На сьогодні до Державного реєстру сортів рослин України загалом занесено 13 сортів соризу, з яких 11 — виведені Г. К. Дремлюком.

Велике різноманіття соризу дозволило вченому у подальшому дотримуватися кількох напрямів у селекції культури із створення: 1) сортів кулінарного призначення для виробництва різних видів крупи, включаючи плющину; 2) високотвердих сортів з високою скловидністю для виготовлення екструдованих виробів; 3) крупнозерних зразків для приготування з них сухих сніданків (кріпси, солодкі пластівці); 4) м'язозерних сортів для дієтичного харчування; 5) сортів універсального типу для харчо-концентратної промисловості; 6) сортів технічного призначення — для одержання біоетанолу.

Г. К. Дремлюк з колегами на сорговому полі

Одержані результати висвітлювалися у численних публікаціях, разом з багатьма науковими та спеціалізованими виробничими установами Григорій Куприянович вивчав біохімічні, фізико-технологічні та інші властивості соризу задля створення продуктів дитячого, лікувально-профілактичного та геріатричного харчування.

Зерно та крупа з перших сортів соризу — екструдовані вироби типу їстівних паличок, солодкі пластівці, кріпси, грильяз, крупа-плющенко, макарони та інші продукти уже виготовлялися на підприємствах харчової промисловості, навіть налагодили випуск напою типу «Пепсі-Коли», але без застосування хімічних реактивів.

Характеризуючи Григорія Купріяновича як людину, треба зазначити, що працювати йому доводилось у складних умовах. Як каже прислів'я, на одному місці і камінь обростає, але у випадку з Г. К. Дремлюком такого не сталося, хоч проблем було, як кажуть, з головою – працював він майже 45 років з однією культурою у кількох наукових підрозділах інституту.

Незважаючи на життєві та виробничі негаразди, що випадали на його долю, Григорій Купріянович завжди був великим патріотом своєї улюбленої культури і намагався зробити все, щоб сорго позбулося невинного статусу малопоширеної культури в Україні і у подальшому займало не менше 1 млн гектарів щороку. Сподіваюсь, що значні посухи останніх років, котрі з'являються на Півдні України дедалі частіше, а також висока продуктивність створених у СГІ сортів сприятимуть здійсненню мрії Григорія Купріяновича.

Ця мрія справді висока, бо стосується життя людей на землі, працює на них, їхнє благо. А ми завжди будемо глибоко вдячні Селекціонеру з великої літери, котрий залишив по собі надійні, справді значимі плоди — сорти, гібриди, посіви, продукти харчування для нас, сьогоднішніх, і для нащадків.

*В. Л. Гамандій,
провідний науковий співробітник
відділу селекції та насінництва кукурудзи
СГІ–НЦНС
18.12.2015 р.*